

ΚΗΦΙΣΙΑΣ 215

Η επόμενη ημέρα

Μπορούν να αυξηθούν σημαντικά τα εισοδήματα μετά την κρίση, όταν και όπως αυτή τελειώσει; Τα ελληνικά νοικοκυριά, σχεδόν στο σύνολό τους, έχουν βιώσει μια συστηματική υποχώρηση της ευημερίας τους, που διαρκεί ήδη πολλά χρόνια, από το 2008. Με μείωση εισοδημάτων, αξίας της περιουσίας και συντάξεων, αύξηση χρεών και φόρων, έντονη αβεβαιότητα και χαμηλές προσδοκίες. Για να υπάρξει από εδώ και πέρα διατηρήσιμη βελτίωση της ευημερίας των νοικοκυριών, απαραίτητη συνθήκη είναι η αύξηση της αμοιβής της εργασίας και η δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης. Σε αυτή την πιο κεντρική πλευρά κάθε οικονομίας, η δική μας υστερεία όχι μόνο ως αποτέλεσμα των κρίσεων που διαδοχικά πυροδότησαν εξωγενείς παράγοντες, αλλά συστηματικά, ακόμη και στα χρόνια της ανόδου της.

ΑΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΛΗΤΟΤΗΤΑ εισοδημάτων υπάρχει σε πολλές χώρες, η κατάσταση για τους εργαζομένους στην Ελλάδα είναι πολύ χειρότερη από ό,τι στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Οι ονομαστικοί μισθοί είναι χαμηλοί, η φορολογική και ασφαλιστική επιβάρυνση της μισθωτής εργασίας βαριά, ενώ και οι τιμές πολλών αναγκαίων για τα νοικοκυριά αγαθών είναι υψηλές. Η πρόσβαση στην αγορά εργασίας για τους νέους είναι δύσκολη και οι γυναίκες έχουν άνοιχτους όρους εξέλιξης. Η κινητικότητα ανάμεσα σε θέσεις εργασίας είναι υποτονική.

Η ΠΑΝΔΗΜΙΑ έχει επιπτώσεις συνολικά στην οικονομία, με πρωτοφανή χαρακτηριστικά. Οι επιδοτήσεις προς εργαζομένους και επιχειρήσεις, ιδιαίτερα μεγάλου εύρους και διάρκειας, δεν επέτρεψαν να φανεί ακόμη το μεγάλο πρόβλημα στην εργασία. Η ανάκαμψη, όμως, που αναμένεται στο επόμενο διάστημα δεν μπορεί από μόνη της να εξουδετερώσει πάρα ένα μικρό μόνο μέρος των πιέσεων που θα έρθουν στην επιφάνεια. Το πρόβλημα δεν είναι περιστασιακό ή κυκλικό, αλλά δομικό. Η ανεργία, εξαιρετικά υψηλή σήμερα, αλλά ποτέ πράγματι χαμηλή όλες τις τελευταίες δεκαετίες, είναι απλώς η κορυφή του παγόβουνου. Η βάση του είναι η χαμηλή συμμετοχή στο εργασιακό δυναμικό και η ασθενής παραγωγικότητα. Και τα στοιχεία δείχνουν πως η συμμετοχή στην εργασία κινήθηκε αρνητικά μέσα στην πανδημία, μια

γράφει

ο **ΝΙΚΟΣ ΒΕΤΤΑΣ***

*Γενικός διευθυντής του IOBE, καθηγητής στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Χρειάζεται σταδιακή αλλαγή αποφασιστική στροφή της οικονομίας από την αδήλωτη προς την επίσημη οικονομία και από λιγότερο προς περισσότερο εξωστρεφείς και παραγωγικούς κλάδους και επιχειρήσεις

Ανάκαμψη και απασχόληση μετά την κρίση

τάση που, αν δεν αναστραφεί, σε συνάρτηση και με το δυσμενές δημογραφικό, οδηγεί σε περαιτέρω συρρίκνωση της παραγωγικής βάσης.

ΕΝΑ ΜΕΡΟΣ του προβλήματος είναι πως, ενώ πολλοί από τους εργαζομένους εργάζονται σκληρά και πολλές ώρες, οι συνθήκες δεν τους καθιστούν αρκετά παραγωγικούς. Έχουμε το υψηλότερο ποσοστό αυτοαπασχόλησης, σε μεγάλη απόσταση από τον μέσο όρο στην Ευρώπη. Επίσης, το μεγαλύτερο μέρος των μισθωτών απασχολείται σε ιδιαίτερα μικρές επιχειρήσεις, κάτω των δέκα εργαζομένων, πολλές ακόμη μικρότερες. Τέτοιες δομές δυσχεραίνουν τις συνέργειες και την εκμετάλλευση οικονομικών κλίμακας, την ανάληψη ρίσκων καινοτομίας και τις πωλήσεις στο εξωτερικό. Ως αποτέλεσμα, τα εισοδήματα παραμένουν συνολικά χαμηλά.

ΕΝΑ ΣΥΝΔΕΔΕΜΕΝΟ

-αν και όχι πάντα ταυτόσημο- πρόβλημα είναι πως μεγάλο μέρος της εργασίας τις τελευταίες δεκαετίες ήταν και παραμένει αδήλωτο. Αυτό αφορά πολλούς που κινούνται πλήρως στην γκριζα περιοχή της οικονομίας, ώστε να αποφεύγουν κάθε φορο-

λογική, ασφαλιστική και ρυθμιστική επιβάρυνση. Και άλλους που υποδηλώνουν συστηματικά την εργασία τους, έτσι ώστε να κρατούν τη σχέση τους με το ελληνικό κράτος στο ελάχιστο αναγκαίο. Δεν είναι τυχαίο πως είναι συγκριτικά πολύ λίγοι όσοι πληρώνουν αξιόλογους φόρους εισοδήματος, με τον καθένα τους να επιβαρύνεται υπερβολικά. Φυσικά, η κατεύθυνση στην παραοικονομία επηρεάζει και την τομεακή σύνθεση της παραγωγής, όπου υπάρχει υστέρηση στη μεταποίηση και στην τεχνολογία, ενώ έχει ισχυρή αντανάκλαση στο εμπορικό ισοζύγιο και στην ανταγωνιστικότητα.

ΕΥΚΟΛΕΣ ΛΥΣΕΙΣ που θα βελτιώσουν την κατάσταση από τη μια μέρα στην άλλη δεν υπάρχουν. Επιδοματικού τύπου πολιτικές και ενίσχυση της υφιστάμενης κατάστασης μπορεί να ανακουφίζουν προσωρινά ομάδες του πληθυσμού, αλλά δεινώνουν το πρόβλημα. Ο εκσυγχρονισμός του θεσμικού πλαισίου για τη μισθωτή εργασία μπορεί να βοηθήσει, όπως και για το ασφαλιστικό σύστημα. Απαιτείται, όμως, κατάλληλη στόχευση της φορολογικής πολιτικής που θα μειώνει την υπερβολική επιβάρυνση των μισθών και ταυτόχρονα θα ενισχύει τις αγορές προϊόντων και υπηρεσιών, με νέες επενδύσεις, εισοδηματικά και μεγέθυνση επιχειρήσεων και μεταξύ τους ανταγωνισμό. Ο ανταγωνισμός είναι διπλά σημαντικός και για να αυξηθεί η παραγωγή και για να αυξάνονται άμεσα οι μισθοί. Συνολικά, η ενίσχυση των εισοδημάτων και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας μετά την κρίση της πανδημίας δεν μπορούν να επιτευχθούν με επιστροφή στην προηγούμενη κανονικότητα. Χρειάζεται σταδιακή αλλά αποφασιστική στροφή της οικονομίας από την αδήλωτη προς την επίσημη οικονομία και από λιγότερο προς περισσότερο εξωστρεφείς και παραγωγικούς κλάδους και επιχειρήσεις.